

Okul Kütüphanesi Kullanımında Öğretmenlerin Rolü ve Sorumlulukları

Roles and Responsibilities of Teachers in School Library Use

İnci ÖNAL* ve Erdiñç ALACA**

Öz

Bu çalışma, ortaokul öğrencilerinin okul kütüphanesi kullanımları konusunda öğretmenlerin etkisini ölçebilmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında Ankara'nın Keçiören ilçesinde bulunan Mustafa Necati ve Ulviye Fenmen Ortaokullarında beş, altı, yedi ve sekizinci sınıfa giden toplam 225 öğrenciye okul kütüphanesi kullanımda öğretmenlerin etkisini ölçmeye ilişkin 16 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. 2014-2015 Öğretim yılında uygulanan anketten elde edilen sonuçlar neticesinde her iki ortaokul öğretmenlerinin de öğrencilerin kütüphane kullanımları üzerinde önemli derecede bir etkiye sahip olmadığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca okullarda bulunan kütüphanelerin düzensiz ve bakımsız olması, ilgilenecek bir personelin bulunmaması da çocukların kütüphaneye karşı olumsuz yaklaşımlarının diğer sebepleri olarak gözlenmiştir.

AnahtarKelimeler: Okul kütüphanesi, Kütüphane kullanma alışkanlığı, Kütüphane kütüphane kullanımı, Öğretmenler

Abstract

This study was carried out in order to measure the impact of the teachers in the use of the school library services by the secondary school students. Within the frame of the research, a questionnaire comprised of 16 questions were distributed to 225 students who were in the fifth, sixth, seventh and eighth degrees in Ankara, Keçiören Mustafa Necati and Ulviye Fenmen Secondary Schools with the purpose of measuring the impact of the teachers in the school library use. As a consequence it was found out that teachers of both secondary school teachers did not have a significant impact on the library use of the students, in 2014-2015. Also, untidy and neglected libraries in the schools and absence of relevant staff were observed as the other reasons of the negative attitudes of the students towards libraries.

Keywords: School library, Library use habit, Library use, Teachers

* Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi, Beytepe, Ankara. (onal@hacettepe.edu.tr)

** Arş. Gör., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi, Çankaya, Ankara. (ealaca@ybu.edu.tr)

Giriş

Eğitim bireyin hayatının her evresinde önemli bir yere sahiptir. Doğduğı andan itibaren öğrenmeye başlayan bireye sağlanacak eğitim onun yaşamı için hayati bir değer taşımaktadır.

İlk ve ortaöğretim okullarında, ders programlarını desteklemek, öğrencilerin bireysel okuma gereksinimlerine yanıt vermek, okuma alışkanlığını kazandırmak, kitabı ve kütüphaneyi kullanmayı öğretmek, kütüphane yaşantısının getireceğı olanaklardan yararlanarak toplumsal davranışları güçlendirmeye katkıda bulunmak amacıyla meydana getirilen “okul kütüphaneleri” (Alpay, 1989, s. 79) eğitim sürecinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

Okul kütüphanesi, “eğitim ve öğretim için gerekli her türlü bilgi kaynağını toplayan, düzenleyen ve hizmetleri ile parçası bulunduğu öğretim kademesinin amaçlarının gerçekleştirilmesine dinamik bir şekilde katılan toplumsal kuruluştur” (Önal, 1985, s. V). Okul kütüphaneleri eğitim faaliyetlerini, yaşam boyu öğrenme etkinliklerini ve kişisel gelişimi destekler. Bilgi kaynaklarına erişme imkânı sağlamanın yanı sıra okuma alışkanlığı kazandırır ve okumanın kazanımlarını benimsetir (Önal ve Topçu, 2013, s. 311).

Okul kütüphanelerinin standart düzeyde hizmetler verebilmesi için politika, amaç ve görevlerin belirtildiğı bir yönergesi olmalıdır. Personelin kütüphane iş akışı kapsamında daha donanımlı, bilgi rehberi, program yöneticisi, teknoloji uzmanı, öğrenci öğretmen arası işbirliğini sağlayabilen bir kişilikte ve donanımda olması gerekmektedir. Okul kütüphanelerinin ihtiyaçlarının giderilmesi ve işlevlerini daha iyi yerine getirebilmesi için ayrılmış ve sürekli güncellenebilen bir bütçeye ihtiyacı vardır. Okul kütüphanelerinin kullanıcılarının bilgiye olan gereksinimlerini karşılayabilmeleri için basılı veya elektronik ortamda kullanıcı sayılarıyla orantılı olarak çeşitli bilgi kaynakları sağlanmalıdır. Bir otomasyon yazılımının kullanılması hizmetin daha sağlam ve hızlı verilmesini ayrıca birtakım istatistiklerin de tutulabilmesini mümkün kılacaktır. Kütüphanelerde verilen hizmetlerin kullanımını etkileyen en önemli nedenlerden birisi hizmetlerin gerçekleştirilmesini sağlayacak genişlikte kütüphane alanının bulunmamasıdır. Bu yüzden okul kütüphanesine kolayca erişilebilen, uygun havalandırma koşullarına sahip, aydınlık, ses kontrolleri ve güvenlik durumları düşünülen ortamlar hazırlanmalıdır (Demir,t.y.,s. 4-8).

Ülkemizdeki okul kütüphaneleri düşünüldüğünde, Önal’ın (2005, s. 143) da belirttiğı gibi tüm okulların bir kütüphanesi mevcuttur, ancak bu kütüphanelerin ne yazık ki büyük bir kısmı okul kütüphanesi standartlarını karşılayamamaktadır. Okul kütüphaneleri personel sorunu, dermenin kısıtlılığı, fiziki açıdan kütüphane ortamının uygunsuz oluşu, öğretmenlerin kütüphane kullanma ve kullandırtma eğiliminde olmayışı gibi olumsuz nedenlerden dolayı standartların oldukça uzağında kalmaktadır. Yine de kütüphanenin varlığı, bu şartların iyileştirilmesi için yeterli bir nedendir.

IFLA / UNESCO (t.y., s. 2) Okul Kütüphanesi Bildirgesi'nde yer alan amaçlar incelendiğinde temelde işbirliği ve hayat boyu öğrenme kavramlarının öne çıktığı anlaşılmaktadır. Öğrencilerin ya da okul kütüphanesini kullanacak olan bireylerin sosyal ve kültürel gelişimlerini sağlayabilmeleri ve bunu hayat boyu sürdürebilmeleri açısından okul kütüphaneleri hizmetler geliştirmekte, bireylerle hizmetleri buluşturmaktadır. Ancak hizmet geliştirmek ve bireylerin ihtiyaçlarını karşılayabilmek için okul kütüphaneleri tek başlarına yeterli olamayacaktır. Bunun başarılabilmesi için öğretmenlerle hatta velilerle işbirliği içerisinde olunması şarttır. Okul içerisinde öğretmen, okul dışında da velilerin teşvik ve yönlendirmeleriyle öğrencilerde kütüphane kullanma, kitap okuma, araştırma yapma ve kendilerini geliştirebilme gibi bir takım alışkanlıkların kazandırılabilmesi ve bu alışkanlıkların sürdürülebilmesi önemlidir.

Okul kütüphanesinin görevlerine bakıldığında iki noktaya büyük önem verildiği görülmektedir. Bunlardan birincisi, kütüphanelerin gerek basılı gerek elektronik olarak bireyleri olabildiğince fazla kaynağa eriştirmek diğeri ise bireyler arasında hiçbir ayırım yapmaksızın hizmet geliştirmek ve sunmaktır. Yapılan bütün çalışmalarda kütüphanecilerin, öğretmenlerin, yöneticilerin, öğrencilerin, velilerin ve ilgili olabilecek tüm kişilerin-kuruluşların yer aldığı "okul kütüphanesi programının" uygulamaya konması istenmektedir (IFLA/UNESCO, t.y., s. 1).

Okul kütüphanelerinin tanım, amaç ve görevleri gerek okul yönetimi, öğretmenler, gerekse öğrenci ve veliler tarafından tam olarak kavrandığında etkili hizmetlerin sunulması mümkün olacaktır. Öğrencilerin bu konudaki istekleri kütüphane personeli, öğretmenler ve aile bireylerince desteklenmediği sürece okul kütüphanesi farkındalığı, kullanım sıklığı ve kullanım alışkanlığı beklenen ve istenilen seviyelere çıkamayacaktır. Ne yazık ki okul kütüphanelerinde alanında uzman personelin bulunmaması, kütüphane hizmetlerinde ve hizmet geliştirilmesinde gereken adımların atılamamasına sebep olmaktadır. Bu durum öğretmenlerin önemli derecede sorumluluk almasını gerektirmektedir. Çalışmamız kapsamında, özellikle ortaokul öğrencilerinin okul kütüphanesi kullanımları konusunda öğretmenlerin etkisini saptamak amaçlanmıştır. Gerçekleştirdiğimiz araştırmamız, seçtiğimiz 225 öğrenciden oluşan örneklem kapsamında araştırma tekniklerini uygulayarak, öğrencilerin kütüphaneyi kullanma konusunda öğretmenlerin etkisi olup olmadığını ortaya koymuştur.

Kütüphane Kullanma Alışkanlığı

İlkokul çağına gelen birey ilk defa, planlı, programlı, amaçlı, güdümlü ve destekli bir öğretim süreci içerisine girmektedir. Bu yönüyle ilkökul bireyin gelişiminde ve eğitimde çok önemli ve kritik bir dönemi oluşturmaktadır (Taşdemir, 2000, s. 22).

İlkokul seviyesindeki bireylerde okuma, kütüphane kullanma, öğrenme, sorgulama, dinleme, saygı gösterme vb. gibi davranışlara karşı olumlu yaklaşımlar sergilenmekte ve bu davranışlara karşı kendilerinde bir algı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Ortaokul çağına

gelen bireyde ise bu davranışların alışkanlık haline getirilerek süreklilik kazandırılması daha uygun ve daha rahat olmaktadır. Ancak şu da unutulmamalıdır ki bu aşamalar belirlenirken bireylerin yaşları ve algı kapasiteleri göz önünde bulundurulmalıdır. İlköğretim çağında algı yaratılması, ortaokul çağında ise yaratılan bu algının sürekliliği ve alışkanlığa dönüştürülmesi daha etkili ve uygun olacaktır.

Kütüphaneler okuma alışkanlığının geliştirilmesine olumlu etkiye bulunabilecek çevresel faktörlerinden biridir. Kütüphaneler bireylerin farklı konu ve türlerdeki okuma materyallerine ulaşmasını kolaylaştırmakta ve ilgileri doğrultusunda okumalarına uygun ortam hazırlamaktadır. Düzenli olarak kütüphaneleri kullanan bireylerde hem okuma alışkanlığının yerleşeceği hem de okumaya yönelik ilgilerinin ve tutumlarının olumlu bir gelişim göstereceği düşünülmektedir (Özbay, 2006, s. 34-35; Akt.; Balci, 2012, s. 968).

Bireyin edindiği her türlü alışkanlık aslında belirli bir sürecin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Okuma ve kütüphane kullanma alışkanlığının kazanılması da tıpkı diğerleri gibi belirli bir sürecin sonucudur. Kütüphane kullanma alışkanlığı Yılmaz'a (2000a, s. 281) göre; "Bireyin bir gereksinim ve zevk kaynağı olarak algılaması sonucu, kütüphane kullanma eylemini yaşam boyu sürekli ve düzenli bir biçimde gerçekleştirebilmesidir." Belirtilen bu tanımdan da anlaşılacağı üzere birey öncelikli olarak okumayı, kütüphane kullanmayı bir gereksinim olarak ya da zevkli bir uğraş olarak algılamalı ve ona göre davranmalıdır. Bu algının da ilköğretim çağında kazanılabileceği ancak ortaokul çağında temel bir alışkanlığa dönüştürülebileceği açıktır.

İlk ve ortaokul seviyesindeki çocukların kütüphane kullanma alışkanlığı kazanmaları hem kendileri için zihinsel gelişim, dil gelişimi, kişilik gelişimi gibi konularda etkili olacak hem de toplumsal ve kültürel açıdan hızlı bir kalkınma süreci içerisine girilmesi adına olumlu sonuçlar doğuracaktır. Erken yaşta bu alışkanlığın kazanılması ve geliştirilmesi, ilerleyen yaşlarda bireylerdeki ilgi ve merakı daha da artıracak ve bireylerin sürekli kendilerini geliştirme, hep daha fazlasını öğrenme gereksinimlerini kamçılacaktır. Aksi bir durumda, kütüphane kullanma alışkanlığı kazanamamış ya da kazandırılmamış bireyler ise zaman içerisinde bildikleri ve duydukları bilgilerle yetinmeye çalışarak kendilerini geliştiremeyecek ve dolayısıyla toplum içerisinde kültürel açıdan geri kalacaklardır. Bu konuda Yılmaz (2000b, s. 452) okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıklarına sahip olmanın bireysel, toplumsal ve kültürel kalkınmanın anahtarı olacağını belirtmektedir.

Bireylerin sağlıklı bir kütüphane kullanma alışkanlığı kazanabilmeleri amacıyla halk, okul kütüphaneleri ve sınıf kitaplığı bütünlüğünün sağlanması gerekmektedir (Yılmaz, 2000b, s. 459). Bu sayede çocuk, bulunduğu birçok ortamda kitaba, kütüphaneye aşinalık kazanabilir ve yine bu sayede kitap okumanın, kütüphane kullanmanın gerçekten bir gereksinim olduğunu ve hayatın önemli bir parçası olduğunu kavraması kolaylaşır. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, bir duruma karşı alışkanlık kazanılması uzun bir sürecin

sonucudur. Bireylere bu alışkanlığının erken yaştan itibaren kazandırılabilmesi için aile, okul, arkadaş çevresi, öğretmenler ve halk kütüphaneleri temelli bir iş birliği ağının oluşturulması ve aktif bir şekilde bu ağa işlevsellik kazandırılması gerekmektedir. Bu da ancak kitabın, okumanın ve okuma alışkanlığının bireye ve topluma kazandırılacaklarının algılanmasıyla mümkün olacaktır.

Okul Kütüphanelerinin Kullanımında Öğretmenlerin Rolü

Bilginin sürekli arttığı ve değiştiği bilgi toplumunda, bilgiye değer veren, kullanmasını bilen, düşünebilen, aktif bireylerin yetiştirilmesi toplumun her alanında başarı açısından önemli hale gelmiştir. Okullarda, bilgi arama, değerlendirme, sentezleme, kullanma ve bilgi üretmeyi kapsayan bilgi okuryazarlığının geliştirilmesi ve uygulanmasında öğretmenlerin ve okul kütüphanecilerinin işbirliği yapmasıyla daha anlamlı bir öğrenim sürecinin yaşanmasının sağlanacağı düşünülmektedir. Öğrenim sürecindeki verimliliği artıracak bir diğer unsur da öğrencilerde kütüphane kullanma algısının oluşturulması gerektiğidir (Önal ve Ekici, 2012, s. 139).

Bireyde algı yaratmak, o algının ilerleyen süreçte alışkanlığa dönüşmesinde oldukça etkilidir. Ancak kütüphane kullanma algısının alışkanlığına dönüştürülebilmesi için bireyin içinden gelen istek ve gayretin yanı sıra, aile, arkadaş çevresi ve öğretmenlerin bu konudaki yaklaşımları da oldukça önemlidir. Aile içerisinde çocuğun örnek alabileceği bireylerin oluşu, arkadaşlarının kütüphaneyi araştırma ve ödev yapma gereksinimlerini karşılamak için kullanması, öğretmenlerin de öğrencileri kütüphane kullanmaya teşvik etmesi bu sürecin olmazsa olmazlarıdır. Yılmaz (2000a, s. 281)' da bu konuda "duyarlı ve bilinçli davranabilen aile ve öğretmenlerin, çocukta okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıklarının temellerinin atılmasında başlıca rolü oynadıklarını dile getirerek durumun önemine vurgu yapmaktadır. Türkiye'nin ortaokullarında yeterli kütüphanelerin olmayışı, bazılarının henüz yapım aşamasında oluşu, kimisinde yeterli kitap olmayışı, kimisinde ise kütüphaneyle ilgilenen bir görevlinin bulunmayışı, en kötüsü de kütüphane diye kullanılması gereken bölümlerin depo olarak kullanılıyor olması okulları kütüphane ve hizmetleri açısından birbirinden ayıran en temel özellikler olarak ortaya çıkmaktadır.

Çocuklar zamanlarının çoğunu aile ve okul ortamında geçirmektedirler. Dolayısıyla çocukların sosyal ve kültürel gelişimlerini tamamlayabilmeleri için bu ortamlarda bulunan diğer bireylerle muhakkak etkileşime girmeleri ve ihtiyaçlarına karşılık bulabilecek doğrultuda yönlendirilmeleri gerekmektedir. Aile bireyleri çocukların aile ortamında yol göstericileri olduğu gibi öğretmenler de okul ortamındaki yol göstericilerdir. Bu açıdan bakıldığında, çocuğun geleceğini daha iyi şekillendirebilmesi ve kendisini sosyal ve kültürel açıdan geliştirebilmesi için aile ne kadar önemliyse öğretmen de o kadar önemlidir.

Öğretmenler, bulundukları eğitim kurumlarında sorumluluklarını yerine getirirken öğrencilerle, diğer öğretmenlerle, yöneticilerle ve öğrencilerin aileleriyle yakın ilişkiler içerisinde bulunmaktadır. Öğretmenin ilişki içinde olduğu gruplara bakıldığında, ilişkinin en yoğun şekilde yaşandığı grubun öğrenciler olduğu anlaşılmaktadır. Öğretmenin, öğrencilerin okul ortamında rahat ve huzurlu olmalarından sorumlu olduğu göz önünde bulundurulmalıdır (Şirin, 2005, s. 307). Öğretmenler öğrencilerin rahat ve huzurlu olmalarını sağlamanın yanı sıra öğrencilerin kendilerini geliştirmeleri açısından okulun bir takım imkânlarından faydalanabilmeleri için de gerekli yönlendirmeleri yapmakla sorumludurlar. Bu imkânların başında kütüphaneden yararlanılma gelmektedir.

Mevcut okul kütüphanelerinin daha işlevsel ve kullanışlı hale getirilmesi konusunda da kilit nokta yine hiç şüphesiz öğretmenlerdir. Çocuklarda kütüphane ve kütüphane kullanma algısı oluşturacak olan ve kütüphanenin kullanılmasına yönlendirecek olan öğretmenler bu konuda üzerlerine düşeni yapabilmeleri açısından öncelikli olarak kendileri de kitaba, kütüphaneye ilgi duymalıdır. Aksi takdirde, kütüphanelerin kullanılması konusunda öğretmen-öğrenci etkileşiminden söz edilmesi mümkün olmayacaktır. Bu yüzden okul kütüphanelerinin sadece öğrenciler için değil öğretmenler için de ilgi çekici bir ortam olarak hayal edilmesi ve bu düşünceye göre geliştirilerek işletilmesi gerekmektedir.

Öğretmenler öğrencilere kütüphane kullanma alışkanlığı kazandırma konusunda basit birkaç yöntem kullanabilirler. Örneğin, ödevlerin okul kütüphanesindeki kaynaklardan yararlanılarak ve çevredeki kütüphaneler kullanılarak yapılabileceği öğrenciye sürekli hatırlatılabilir. Öğrencinin internet ortamında kopyala-yapıştır yöntemiyle getirdiği ödevler öğretmen tarafında kabul edilmeyerek öğrenci araştırma yapmaya özendirilir. Derslerin zaman zaman kütüphane ortamında işlenerek öğrencinin kütüphane ortamına ısınması sağlanır. Kütüphaneden en çok kitap okuyan öğrencilere çeşitli hediyeler verilebilir. Öğrencilerin okuduğu kitaplar hakkında konuşmaları, arkadaşlarını bilgilendirmeleri istenebilir ve bu aktivite kütüphanede gerçekleştirilebilir. Kütüphanenin düzenlenmesinde, boyanmasında, kitapların raflara dizilmesinde vb. gibi işlerde öğrencilerden yardım istemek mümkündür. Kütüphane bünyesinde öğrencilerin ders amaçlı kullanabileceği, kaynak taraması yapabileceği bilgisayarlar bulundurularak öğrencilerin ücretsiz olarak teknolojiye yararlanmaları sağlanabilir. Fiziksel olarak yenilenerek öğrencilerin ilgisini çekecek kütüphaneler öğrenciler için cazip bir mekâna dönüştürülebilir. Öğretmenlerin de ders arasında ya da öğle vaktinde kütüphanede vakit geçirerek öğrencilerle yakınlık kurmaları ve bu sayede öğrencilere örnek teşkil etmeleri öğrencilerin kütüphane kullanma alışkanlığına katkı sağlayabilecek yöntemler arasında sayılabilir.

Yukarıda bahsedilen tüm yöntemler aslında yapılması kolay ancak ilgi ve istek gerektiren yöntemlerdir. Bu konuda öğretmenlerin öncülük etmesi ve öğrencilerle ikili ilişkilerini geliştirerek onlara değer vermesi, tüm gerçekleştirilenlerin aslında

öğrencilerin geleceği için yapıldığını vurgulaması ve öğrencilerde memnuniyet duygusunu oluşturabilmesi gerekmektedir. Ancak öğretmenlerin bu konuda ilgisiz ve isteksiz davranarak sorumluluk almak istememeleri de yaşanabilecek olumsuz bir durum olarak değerlendirilebilir. Bu yaklaşım, okul kütüphanelerinin geliştirilmesi ve etkin hizmet sunabilmesi önündeki engellerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Okullar, içerisinde bulunan her bireyin ve her birimin bütünlüğüyle ayakta duran ve gelecek nesillerin gelişmesine katkı sağlayabilecek kurumlardır. Bu gelişimin sağlanabilmesi içinse kitap ve kütüphane kavramları olmazsa olmazdır.

Değişen çağ ve toplum yapısındaki değişim dikkate alındığında bireylerin değişerek, çağa ayak uydurabilmek adına kendilerini yenilemeleri gerektiği ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla okul kütüphaneleri-kütüphane hizmetleri-öğretmen ilişkisi ele alınırken, öğretmenlerin de birer bilgi okuryazarı¹ olmaları, yeniliklerden uzak durmamaları ve kendilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Bu yaklaşımı sergileyecek öğretmenlerin öğrencileri anlaması ve onlara yönelik hizmetler geliştirmesi daha kolay olacaktır.

İlkokuldan itibaren zamanının çoğunu okulda geçiren çocukların, hayatlarına olumlu katkılar sağlayabilmeleri için etkin ve ihtiyaçları karşılama konusunda yeterli düzeyde olması gereken okul kütüphaneleri, sadece çocukların kitaba ve okumaya ilgi duymasıyla istenilen düzeyde etkin bir hale gelemeyecektir. Okul kütüphanelerinin işlevinin artırılabilmesi için öğretmenlerin kitaba ve kütüphaneye ilgi duyması beklenmektedir. Öğrenci öğretmen etkileşiminde doğru ve yerinde yönlendirmelerle, hatta kütüphane içerisinde gerçekleştirilecek aktivitelerle okul kütüphanelerinin okulun bir parçası olduğu ve okuldaki öğrenciden öğretmene herkesin kütüphaneye ihtiyaç duyabileceği, herkesin kütüphaneyi kullanabileceği algısı yaratılmalıdır.

Önceki Çalışmalar

Okul kütüphaneleri bireylerin okuma ve kütüphane kullanma alışkanlığı kazanabilmeleri, kitap ve kütüphane gibi kavramları tanıyarak bu kavramlara karşı algıya sahip olmaları konusunda etkili bir kütüphane türüdür.

Dünyada okul kütüphanesi kullanımında öğretmenlerin rolü ve sorumlulukları konusunda çeşitli çalışmaların yapıldığını görmek mümkündür. Bu konuda her ülkenin eğitim sistemine göre farklı beklentiler ve istekler ortaya çıkmıştır. Avustralya'da "Okuma her kapıyı açar" projesi ana dilin öğretilmesinde, altıncı sınıftan başlayarak onuncu sınıfa değin öğretmenlerle birlikte kütüphanecilerin çalışma programı uygulamaları ve kazanılan becerilerin yaşam boyunca geliştirilmesini kapsamaktadır (La Marca, Hardinge ve Pucius, 2011).

¹ Bilgi okuryazarı, bilgi ihtiyacını fark eden, bilgi ihtiyacını tanımlayan, bilgi arama stratejileri geliştiren, bilgi arama, bulma, seçme, değerlendirme, kullanma, sınıflama, düzenleme, yorumlama, yeni bilgiyi mevcut bilgiyle bütünleştirme ve iletme becerisine sahip bireydir. (Kurbanoğlu, 2010, s. 743).

Okul kütüphanesi yönetiminde kütüphane kullanımı daima ön plana çıkmaktadır. Öğretmenler kütüphanecilerle işbirliği yaparak öğrencilere kütüphane kullanma yönünde büyük destek olmaktadır. Hizmetleri planlama, programlama, yönetme, geliştirme ve öğretim standartlarını oluşturma aşamalarında sadece kütüphanecilerin değil, öğretmenlerin büyük katkılarının olduğu saptanmıştır (Repman ve Dickinson, 2007).

Bilgi teknolojisindeki gelişmeler ve eğitim sistemindeki değişiklikler nedeniyle geleneksel kullanıcı hizmetlerine ek olarak sanal kullanıcı hizmetleri de yoğun olarak sunulmaya başlanmıştır. Okul kütüphanelerinde sayılan çeşitli kullanımlara öğrencileri yönelten öğretmenler olmuştur. Okul kütüphanecileri geleneksel kullanımlar kadar sanal kullanımların öğretilmesinde aktif çalışmaları yürütmüşlerdir. Basılı kaynakların yanında e-kitap, e-dergi, e-veri tabanları, kataloglanmış otoriteli web siteleri ve görsel-işitsel kaynaklarla okul kütüphanelerinin geniş çaplı kullanımları sağlanmıştır (Booth ve Jensen, 2014).

“Öğretmenlerin okuma periyotları ve okul kütüphanelerinin kullanımına ilişkin yaklaşımları” kapsamında gerçekleştirilen çalışmada birçok okulun kütüphanesinin bulunmadığı, kütüphanesi olan okulların kaynaklarının eski ve yetersiz olduğu, öğrencilerin bahsi geçen sebeplerden ötürü kütüphaneyi okul müfredatını destekleyici bir etken olarak görmedikleri anlaşılmıştır. Yine bu çalışmada, okuma periyotlarının okullarda hayata geçirilemediği, öğretmenlerin okul kütüphanesi kullanımının yaygınlaştırmaları ve okul performanslarını artırmaları konusunda öğrencilere yeterli desteği veremedikleri anlaşılmıştır (Newman and Le Cordeur, 2014, p. 806).

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 2012-2103 yılı kapsamında Türkiye’de ilköğretim bazında 29.169 okul, bu okullarda 282.043 öğretmen ve 5.593.910 öğrenci bulunmaktadır. Ortaokul eğitimi toplam 16.987 okulda devam etmektedir. Ortaokullarda toplam 5.566.986 öğrenci (2.815.534 erkek, 2.751.452 kız) ve toplam 269.759 öğretmen (129.356 erkek, 140.403 kadın) ile 124.584 derslikte devam etmektedir. Ortaokullardaki 16.987 okulun 16.082’si resmi kurum; 905’i ise özel kurumdandır. Bu öğrenci ve derslik sayısına göre, derslik başına ortaokullarda 44,6 öğrenci düşmektedir. (TÜİK, 2012). Sayılar göz önüne alındığında bu okullarda bulunan kütüphanelerin aktif hale getirilmesi ve öğrencilerin kullanımına sunulması Türkiye’nin geleceği ve yeni nesillerin daha iyi yetiştirilmesi konusunda ciddi adımlar atılması gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Okul kütüphaneleri konusunda çalışmalar yapılarak eksik yanların belirlenmesi ve kalıcı çözüm önerileri geliştirilmesi oldukça önemlidir.

Türkiye’de okul kütüphanelerini çeşitli açılardan ele alan ve okul kütüphanelerinin kullanımını öğretmenlerin çalışmalarıyla bağlantılı gören bazı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar şunlardır:

2004 İlköğretim Programı'nda okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıklarına ilişkin öğretmen görüşleri incelenmiştir. Öğretmenlerin okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıklarının sözü edilen programda sistematik bir yaklaşımla ele alınmadığı anlaşılmıştır (Dengiz ve Yılmaz, 2007, s. 203).

"Öğrencilerin sosyal sorumluluklarının geliştirilmesinde öğretmenlerin rolü" isimli çalışma kapsamında bireylere sorumluluğun ailede, doğal çevrede ve okullarda kazandırılacağına ve okullarda da öğretmenlere büyük görev ve sorumlulukların düştüğüne değinilmiştir. Öğrencilere sorumluluk kazandırılabilmesi için öğretmenlerin donanımlı hale getirilmesi konusunda kendilerine hizmet içi eğitim verilmesi gerektiği ve bu sayede öğrencileri daha iyi tanıyıp anlayarak sorumluluk kazanabilmelerinde daha etkin olabileceklerine vurgu yapılmıştır (Şirin, 2005).

"100 Temel eser uygulamasının öğrencilerin okuma alışkanlıklarına etkisi ve bu uygulamada kütüphanelerin rolü konusunda öğretmen görüşleri" isimli çalışmada, ilköğretim öğretmenlerine anket uygulanarak 100 temel eserin öğrencilerin okuma alışkanlıkları konusundaki yansımaları öğretmenlerin bakış açılarıyla ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonucunda, 100 temel eserin zorunlu olarak okutulması yaklaşımı öğretmenler tarafından yanlış bir yaklaşım olarak değerlendirilirken, bunun aynı zamanda öğrencileri okumaktan da soğutabileceği gerçeğine değinilmiştir (Arıcan ve Yılmaz, 2010, s. 495).

"Çocuk ve gençlerin kitaba ulaşmasındaki köprüler" isimli çalışmada, çocuk ve gençlerde kitap okuma alışkanlığının sağlanması, onların değer sistemlerinin desteklenerek hayata hazırlanması ve sağlıklı birer birey olarak yetiştirilmesi için anne-baba, kütüphaneci, yazar ve öğretmenlerin üzerlerine düşen sorumluluklara değinilmektedir. Özellikle öğretmenlerin haftalık ders çizelgesi programına "okuma saati" gibi ders saatlerini yerleştirerek uygulamada sürekliliği sağlamaları, yazar ve çizerlerle öğrencilerin buluşmalarını sağlamaları, öncelikle kütüphane haftasında olmak kaydıyla diğer haftalarda da okuma, imza ve söyleşi etkinlikleri düzenlemeleri, çocuk ve gençleri kütüphaneye gidip okuma ve araştırma yapmaya teşvik etmeleri, kitabın önemini öğrencilere kavratmaları konularında birtakım girişimlerde bulunmalarının önemine değinilmektedir (Yağcı, 2007, s. 67).

İlköğretim öğrencilerinin okul kütüphaneleri ve sınıf kitaplıklarını kullanma durumları üzerine gerçekleştirilen çalışmada okul kütüphaneleri ve sınıf kitaplıklarının öğrencilerin okuma eylemini bir alışkanlığa dönüştürmeleri konusundaki etkisine değinmiştir. Okul ve sınıf kütüphaneleri dermelerinin geliştirilmesinde öğretmenlerin etkili olabileceği düşünülmüştür. Araştırmanın öğretmenlerle ilgili sonucunda ise öğretmenlerin okul kütüphanelerinin kullanımını artırma konusunda, öğrencilere kütüphaneden yararlanabilecekleri kaynaklar doğrultusunda ödevler vermeleri gerektiği ifade edilmiştir (Şahin, Işcan, Maden, 2009).

“Devlet okullarında gerçekleştirilen kütüphane çalışmaları” isimli araştırmada öğretmenlerin mevcut kütüphaneleri düzenlemeleri ve kendi imkânlarıyla da kütüphane oluşturmalarına değinilmiştir. Kütüphanelerin eğitimin en önemli unsuru olduğundan bahsedilmiştir (Okul Kütüphanecileri Derneği, 2014a).

“Okuma alışkanlığı kazandırılmasında okul kütüphanesi/kütüphanecisi ve yayıncı işbirliğinin etkileri nelerdir” isimli çalışma kapsamında öğrencilere öğrenmeyi öğretmek ve öğrencilerin okuma becerilerinin geliştirilebilmesi için eğitmen, kütüphaneci ve yayıncıların işbirliği içerisinde olması gerektiğine vurgu yapılmıştır (Okul Kütüphanecileri Derneği, 2014b).

Yukarıdaki çalışmalardan da anlaşılacağı üzere öğretmen etkeni okul kütüphaneleri kapsamında sürekli yerini almıştır. Ancak okul kütüphanesi kullanımında öğretmenlerin rolü ve sorumluluklarını doğrudan inceleyen herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bizi bu araştırmayı gerçekleştirmeye yönelten, hem çalışmamızın özgünlüğü hem de bu alanda daha sonra yapılacak olan çalışmalara ışık tutma isteği olmuştur.

Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Araştırma kapsamında temeleğitimin ikinci basamağı sayılan ortaokullar tercih edilmiştir. Araştırmada betimleme yöntemi kullanılmış olup anket tekniğinden yararlanılmıştır. Amaçlarımız; araştırma kapsamındaki ortaokulların kütüphane kullanımı konusundaki mevcut durumlarını saptamak; okul kütüphanelerinin kullanımında öğretmenlerin rolüyle birlikte etkisini ortaya koymak ve okul kütüphanelerinin işlevselliğini artırma konusunda çözüm önerileri geliştirmektir. Araştırmanın sağlıklı ve kontrollü bir şekilde yürütülebilmesi adına, çevrenin iyi tanınması, okullara ulaşım kolaylığı, okulların bu tarz bir çalışmaya uygunluğu ve araştırmamıza gönüllülükle katkı sağlama isteği göstermeleri sebebiyle araştırma evreni olarak Ankara’nın Keçiören bölgesinde yer alan Mustafa Necati ve Ulviye Fenmen ortaokulları seçilmiştir. Belirtilen okullarda kayıtlı toplam 1200 öğrenci bulunmaktadır. Örneklem kuramlarına göre 0.99 güven düzeyinde, 0.05 yanılma olasılığında 1000 – 2000 kitle genişliğinde 214 kişilik örneklem yeterli bulunmaktadır (Çingir, 1990, s. 261). Bu doğrultuda araştırma örneklemimizi rastgele olarak seçilen 225 öğrenci oluşturmuştur. Anketimiz toplam 225 öğrenciyi uygulanmıştır, anketlerin tamamı öğrenciler tarafından doldurulmuştur.

Ankette öğrencilerin okul kütüphanelerini kullanıp kullanmadıklarını, kütüphanelerin kendileri için önemini, kütüphane kullanma alışkanlığını nasıl kazandıklarını ve neden kazanamadıklarını, kitap okuma alışkanlığına sahip olup olmadıklarını ve öğretmenlerinin kütüphane kullanımına yönlendirme konusunda ne kadar yeterli olduklarını tespit edebilmek adına kendilerine bir takım sorular yöneltilmiştir.

Bulgular ve Değerlendirme

Bu bölümde ankete katılan öğrencilerin sorulara verdikleri cevaplar değerlendirilmiştir. Ankete katılan toplam 225 öğrencinin %55,6'sı (125) kız, %44,4'ü (100) erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların %35,6'sı Ulviye Fenmen, %64,4'ü Mustafa Necati Ortaokullarına gitmektedirler. Öğrencilerin %24,4'ü 1. sınıfa, %24,4'ü 2. sınıfa, %24,4'ü 3. sınıfa ve %26,7'si de 4. sınıfa gitmektedir.

Öğrencilerin okuma ve okul kütüphanesini kullanma alışkanlıkları ve bu alışkanlıkların kazanılmasında öğretmenlerin rolünü belirlemeye ilişkin tablolar da aşağıda verilmiştir.

Tablo I: Okul kütüphanenizi kullanıyor musunuz?

Kullanım	Ulviye Fenmen	Mustafa Necati	Ortalama
Evet	% 32	% 39	% 35,5
Hayır	% 68	% 61	% 64,5

Tablo I'deki sonuçlara bakıldığında her iki ortaokuldan ankete katılan öğrencilerin üçte ikisi okul kütüphanelerini kullanmadıklarını belirtmiştir. Her iki okulun genel ortalaması da okul kütüphanelerinin kullanımı açısından oldukça düşüktür.

Tablo II: Kütüphane kullanma alışkanlığı kazanmanızdaki en önemli sebep nedir?

Nedenler	Ulviye Fenmen	Mustafa Necati	Ortalama
Arkadaş çevrem	% 7	% 17	% 12
Öğretmenlerim	% 49	% 6	% 28
Kendi isteğim	% 37	% 73	% 55
Diğer	% 6	% 4	% 5

Tablo II'deki verilere bakıldığında öğrencilerin kütüphane alışkanlığı kazanmalarındaki etken okula göre farklılık göstermektedir. Ulviye Fenmen Ortaokulunda öğretmen faktörü öne çıkarken Mustafa Necati Ortaokulunda ise çocukların bu alışkanlığı kendi kendilerine edindikleri ortaya çıkmıştır. Genel ortalama bakıldığında da öğrencilerin kendi kendilerine bu alışkanlığı edindikleri anlaşılmaktadır. Öğretmen faktörünün % 28'lik oranıyla yeterli etkiye sahip olmadığı saptanmaktadır. Bu soruda diğer seçeneğini işaretleyen öğrenciler kütüphane kullanma alışkanlığı kazanmalarında aile bireyleri, okul başarılarının kendilerini motive etmesi ve kütüphane materyallerine ilgi duymaları gibi etkenlerin rol oynadığını belirtmişlerdir.

Tablo III: Kütüphane kullanma alışkanlığı kazanamamanızın başlıca nedeni nedir?

Nedenler	Ulviye Fenmen	Mustafa Necati	Ortalama
Arkadaşlarımda da kütüphaneyi kullanmaması	% 7	% 9	% 8
Öğretmenlerin kütüphane kullanımına yönlendirmemesi	% 49	% 31	% 40
Kişisel olarak ihtiyaç duymamam	% 24	% 27	% 25,5
Diğer	% 19	% 34	% 26,5

Tablo III'deki verilere bakıldığında ankete katılan öğrencilerin kütüphane kullanma alışkanlığı kazanamamasında öğretmenlerin yeterince yönlendirme yapmaması temel sebep olarak görülmektedir. Çocukların kişisel olarak ihtiyaç duymamaları da yine öğretmenlerin ödev veya dersler kapsamında kütüphanenin öğrenciler için uygun yerler olduğuna ilişkin yönlendirme ve bilinçlendirme eksikliğinden kaynaklandığı şeklinde yorumlanabilir. Kütüphanenin açık olmaması, kaynakların öğrenciler tarafından yeterli ve ilgi çekici bulunmaması, evde kendilerine özgü kitaplıklarının bulunması, kütüphanenin kullanılmasına izin verilmemesi, kütüphaneyi kullanmaya ihtiyaç duyulmaması, öğretmenlerin öğrencileri kütüphaneye götürmemesi, kütüphanenin yerinin bilinmemesi, kütüphanenin fiziksel açıdan kullanışsız olması ve kütüphaneyi kullanacak zamanın olmaması ise öğrencilerin kütüphane kullanma alışkanlığı kazanamamalarının diğer nedenleri olarak belirtilmiştir.

Tablo IV: Ödevlerinizi yaparken okul kütüphanenizi bir ayda kaç kez kullanırsınız?

Kullanma Sıklığı	Ulviye Fenmen	Mustafa Necati	Ortalama
Hiç kullanmam	% 71	% 63	% 67
1-3 kez	% 16	% 26	% 21
4-7 kez	% 9	% 5	% 7
Diğer	% 4	% 6	% 5

Tablo IV'deki verilere bakıldığında her iki okula kayıtlı öğrencilerin üçte ikilik kısmının kütüphaneyi hiç kullanmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum genel toplama da yansımaktadır.

Tablo V: Okul kütüphaneniz sizin için neden önemlidir?

Kütüphanenin Önemi	Ulviye Fenmen	Mustafa Necati	Ortalama
Ödevlerimiz için kaynak sağlamak ve ders çalışmak için uygun bir ortamdır	% 25	% 32	% 28,5
Kütüphanenin varlığı ile yokluğu benim için fark etmez	% 30	% 22	% 26
Merak ettiğimiz konularda bilgi edinebileceğimiz bir ortamdır	% 36	% 36	% 36
Diğer	% 9	% 10	% 9,5

Tablo V incelendiğinde çocuklar için kütüphanenin hem kaynak sağlamak hem de ders çalışmak için uygun bir ortam olduğu anlaşılmaktadır. Böyle bir kanıya varılmasının sebebi anketle birlikte gözleme dayalı bir analiz yapılması neticesinde aslında her iki kütüphanenin de çocukların belirttiği şartlara sahip olmadığı dolayısıyla bu soruda çocukların aslında bilinçaltında yatan kütüphane olgusunu dışarıya vurmalarıdır. Öte yandan kütüphanenin varlığı ile yokluğunun kendileri için fark etmeyeceğini belirtenlerin oranı ise azımsanmayacak derecededir. Ankete katılan öğrencilerin üçte birinden daha fazlasının böyle bir düşünceye sahip olması, öğretmenlerin bu konuda belki de biraz daha aktif olmaları gerektiğinin bir kanıtı niteliği taşımaktadır. Kütüphanenin sessiz bir yer olması, rahat çalışma ortamı sağlaması, huzur vermesi ve ücretsiz bir şekilde kitapları kullandırması öğrenciler tarafından kütüphanenin önemini ortaya koyan nedenler olarak belirtilmiştir.

Tablo VI: Bir ayda ortalama kaç kitap okursunuz?

Kitap Sayıları	Ulviye Fenmen	Mustafa Necati	Ortalama
Hiç okumam	% 6	% 8	% 7
1-2	% 35	% 28	% 31,5
3-4	% 35	% 39	% 37
Diğer	% 24	% 25	% 24,5

Öğrencilerin okuma alışkanlıklarının ne düzeyde olduğunu görmek açısından da kendilerine soru yöneltilmiştir. Tablo VI'daki sayısal verilere bakıldığında öğrencilerin kitap okuma konusunda iyi bir noktada oldukları söylenebilir. Ancak Tablo II'deki okul kütüphanelerini kullanma oranlarına bakıldığında, öğrencilerin kitap okuma ihtiyaçlarını başka yollarla karşıladıklarını anlamak mümkündür. Bu durumu doğrulayabilmek için öğrencilerden okul kütüphanelerinden en son aldıkları kitabın adını yazmaları istenmiş ve genel toplamda %64,4'ünün bu soruyu boş bıraktığı görülmüştür.

Öğrencilere okul kütüphanelerine üye olup olmadıkları sorulmuş ve ankete katılan öğrencilerin %31'i bu soruya Evet, %69'u ise Hayır cevabını vermiştir. Nasıl üye oldukları ve neden üye olmadıklarına ilişkin veriler aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo VII: Okul kütüphanenize nasıl üye oldunuz?

Üyelik Nedenleri	Ulviye Fenmen	Mustafa Necati	Ortalama
Arkadaşlarının yönlendirmesiyle	% 6	% 10	% 8
Öğretmenlerimin yönlendirmesiyle	% 50	% 31	% 40,5
Kütüphanenin benim için yararlı olacağına ilişkin kendi kararım	% 22	% 55	% 38,5
Diğer	% 22	% 4	% 13

Tablo VII'deki verilere bakıldığında Ulviye Fenmen Ortaokulunda öğretmen faktörünün Mustafa Necati Ortaokulunda ise çocukların kendi kararlarının kütüphaneye kayıt yaptırmalarında etkili olduğu görülmektedir. Ulviye Fenmen Ortaokulunda kütüphaneye öğretmenlerinin yönlendirmeleriyle kayıt yaptıran öğrencilerin yüzdesi her ne kadar %50 olarak görünse de, kütüphaneye kayıtlı olan öğrenci sayısının toplamda 18 olması ve %50'nin aslında 9 gibi çok az bir sayıya tekabül ediyor olması öğretmenlerin öğrencileri okul kütüphanelerine daha fazla yönlendirmesi gerektiğinin bir kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortalamaya bakıldığında % 38,5'lik bir oranla öğrencilerin kütüphaneye kayıt olma konusunda kendi kararlarını vermiş olmaları aslında öğrencilerin okul kütüphanesine ihtiyaç duyduklarının da bir göstergesidir. Kitap okumayı sevmeleri ve aile bireylerinin kütüphaneye kayıt olmaları konusunda kendilerini yönlendirmiş olması öğrencilerin kütüphaneye kayıt olmalarında rol oynayan diğer etkenler olarak belirtilmiştir.

Tablo VIII: Okul kütüphanenize neden üye olmadınız?

Üye Olmama Nedenleri	Ulviye Fenmen	Mustafa Necati	Ortalama
Okul kütüphanesinin varlığından haberim olmadığı için	% 18	% 6	% 12
Şimdiye kadar kütüphaneye ihtiyaç duymadığım için	% 34	% 52	% 43
Halk ve diğer kütüphaneleri kullandığım için	% 18	% 12	% 15
Diğer	% 30	% 30	% 30

Tablo VIII'deki verilere bakıldığında öğrencilerinin büyük çoğunluğunun kütüphanenin varlığından haberdar olduğu ama öte yandan yine büyük bir çoğunluğun kütüphaneye ihtiyaç duymadığı için üye olmadığı görülmektedir. Üçte birlik bir bölüm ise üyeliğin gerekli olup olmadığını bilmemesi, öğretmenlerin yönlendirmemesi, öğretmenlerin izin vermemesi, üye kaydını yapacak bir görevlinin bulunmaması, öğretmenlerin öğrencileri kütüphaneye götürmemesi, kütüphanenin genellikle kapalı olması, başka kütüphanelerden yararlanıldığı için kayıt olmaya gerek duyulmaması, kayıt olmak istenmemesi, kaynakların farklı yollarla sağlanması gibi nedenlerle kütüphaneye üye olmadıklarını belirtmişlerdir.

Ankete katılan öğrencilere okul kütüphanesine gereksinim duyup duymadıklarını saptamak üzere bir soru yöneltilmiş ve bu soruya Mustafa Necati Ortaokulu'ndaki öğrencilerin %61'i (89) Evet, %39'u (56) Hayır yanıtını verirken, Ulviye Fenmen Ortaokulu'na giden öğrencilerin % 64'ü (51) Evet, % 36'sı (29) Hayır yanıtını vermiştir. Her iki okulun genel ortalamasına bakıldığında ankete katılan öğrencilerin % 62,5'i (140) Evet, %37,5'i (85) ise Hayır yanıtlarını vermiştir. Öğrencilerin kütüphaneye neden gereksinim duyup duymadıkları ise aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo IX: Okul kütüphanenize en çok ne için gereksinim duyuyorsunuz?

Gereksinimler	Ulviye Fenmen	Mustafa Necati	Ortalama
Ödevler kapsamında araştırma yapmak için	% 27	% 30	% 28,5
Kitap ödünç almak için	% 25	% 25	% 25
Boş zamanları verimli kullanmak için	% 33	% 40	% 36,5
Diğer	% 15	% 5	% 10

Tablo IX'daki verilere bakıldığında öğrenciler kütüphaneye en çok boş zamanlarını değerlendirmek için gereksinim duyduklarını belirtmişlerdir. Her iki okulda da ikinci sırayı çok küçük bir farkla ödevler kapsamında araştırma yapma gereksinimi almıştır. Ulviye Fenmen Ortaokulu'na giden öğrencilerin % 15'lik bölümü diğer seçeneğini işaretlemiş ve gerekçe olarak da okulun gürültülü ortamından uzaklaşarak sakin bir ortamda vakit geçirmek istediklerini göstermişlerdir. Öğrencilerin iyi yönlendirilmesi ve eğitimlerinin okul kütüphanelerince desteklenebilmesi kapsamında adımlar atılması durumunda öğrencilerin kütüphanelere daha fazla ilgi duyacağı ve birtakım ihtiyaçlarını kütüphanelerde giderebilecekleri düşünülmektedir. Ödevler kapsamında araştırma yapma gereksininin öğrencilerin dörtte biri tarafından ilk sıraya yerleştirilmesi öğretmenlerin bu öğrencileri kütüphaneye yönlendirme konusundaki eksikliklerinin bir göstergesi olarak da değerlendirilebilir.

Tablo X: Okul kütüphanenize gereksinim duymamanızın en önemli nedeni nedir?

Gereksinim Duymama Nedenleri	Ulviye Fenmen	Mustafa Necati	Ortalama
Derslerle ilgili araştırmalarda gerek duymadığım için	% 31	% 38	% 34,5
Öğretmenlerimiz yeterince yönlendirmediği için	% 43	% 34	% 38,5
Kitap okuma alışkanlığım olmadığı için	% 18	% 15	% 16,5
Diğer	% 7	% 14	% 10,5

Tablo X'daki verilere bakıldığında genel olarak öğrencilerin kütüphaneye ihtiyaç duymamalarının en önemli sebebi olarak öğretmenlerin yeterince yönlendirmediğini belirttikleri görülmektedir. Özellikle Ulviye Fenmen Ortaokulu'na giden öğrenciler öğretmen yönlendirmesi konusundaki eksikliğe işaret ederken Mustafa Necati Ortaokulu'nda ise derslerle ilgili araştırmalarda kütüphaneye gerek duyulmadığı

belirtilmiştir. Gerek öğretmenlerin öğrencileri kütüphane kullanmaları konusunda yeterince yönlendirmeyişi, gerekse derslerle ilgili araştırmalarda ihtiyaç duyulmayışının yüksek yüzdelere sahip olması bu konu üzerinde düşünülmesi gerektiğini göstermektedir. Öğrencilerde kütüphaneye karşı algı oluşturmak, ödev ve araştırmalar kapsamında öğrencilerin kütüphaneden yardım almasını, kütüphaneyi kullanmasını sağlamak öğretmenler tarafından daima göz önünde bulundurulması gereken noktalar olmalıdır. Diğer seçeneğini işaretleyen %10,5'lik kısım ise bu seçeneği işaretlemiş olmasına rağmen herhangi bir görüş bildirmemiştir.

Öğrencilere, genel anlamda öğretmenlerinin kendilerini kütüphane kullanımına yönlendirip yönlendirmedikleri sorulmuş ve bu soruya Ulviye Fenmen Ortaokulu öğrencilerinin % 37'si Evet, % 62'si Hayır cevabını verirken Mustafa Necati Ortaokulu öğrencilerinin % 41'i Evet, %59'u ise Hayır cevabını vermiştir. Genel olarak, ankete katılan öğrencilerin % 40'ı bu soruya Evet derken % 60'ı Hayır cevabını vermiştir.

Gerek yukarıdaki tablolara gerekse son sorudaki öğretmenlerin öğrencileri kütüphane kullanımına yönlendirip yönlendirmedikleri sonucuna bakılarak, öğretmenlerin oldukça fazla görev ve sorumluluğa sahip olduğu gerçeği ortaya çıkmıştır.

Son olarak, öğrencilere okul kütüphanesinin kullanımı konusundaki beklentilerinin neler olduğunu belirtmeleri amacıyla açık uçlu bir soru yöneltilmiştir. Öğrenciler bu konudaki fikir ve düşüncelerini aşağıdaki gibi belirtmişlerdir:

- ♦ Ödevler kapsamında yardımcı olabilecek kaynaklar sayıca artırılmalı;
- ♦ Kütüphanede daha fazla ansiklopedi ve kitap bulundurulmalı;
- ♦ Okunmayan kitaplar belirlenerek yerlerine daha çok okunabilecek kitaplar okul tarafından sağlanmalı;
- ♦ Kitap alışverişine önem verilmeli;
- ♦ Kitaplar zamanında iade edilmeli;
- ♦ Kütüphane kaynaklarına zarar verilmeden kullanılmalı;
- ♦ Kaynak türleri artırılmalı;
- ♦ Kütüphaneye güncel kitaplar alınmalı;
- ♦ Kütüphaneye kaynak sağlanırken her sınıfın seviyesine uygun kitaplar satın alınmalı;
- ♦ Belirli zamanlarda kitaplar sergilenerek öğrencilere yeni yayınlar duyurulmalı;
- ♦ Kütüphane kaynakları düzenli bir şekilde raflara dizilmeli;
- ♦ Kütüphane ortamı daha sessiz ve temiz tutulmalı;
- ♦ Kütüphanede hijyenik bir ortam oluşturulabilmesi için kütüphaneye çöp kutusu yerleştirilmeli;
- ♦ Kütüphanelerde temizlik ve ısı bakımından uygun şartlar sağlanmalı;
- ♦ Kütüphane fiziki açıdan daha büyük, rahat ve aydınlık olmalı;

- ◇ Kütüphane masa ve sandalyeleri rahat, güzel görünümlü ve kullanışlı olmalı;
- ◇ Kütüphane ilgi çekici bir hale getirilerek öğrenciler için cazibe noktası haline dönüştürülmeli;
- ◇ Öğrencilerin rahatça kütüphaneye girmesine izin verilmeli ve yasaklar kaldırılmalı;
- ◇ Öğretmenler kütüphane kullanımı konusunda öğrencileri daha fazla yönlendirmeli;
- ◇ Üyelik gerektirmeden her öğrenci kütüphaneden rahatça faydalanabilmeli;
- ◇ Okuma saatlerinde kütüphaneler daha aktif kullanılmalı;
- ◇ Öğretmenler ders kapsamında kütüphaneyi derslik olarak kullanma konusunda daha duyarlı olmalı;
- ◇ Öğretmenler haftada en az bir kez kütüphaneye yönlendirme konusunda uyarılarda bulunmalı;
- ◇ Özellikle Türkçe derslerinde kütüphane zaman zaman derslik olarak kullanılmalı;
- ◇ Öğrenciler zaman zaman öğretmenler tarafından çeşitli kütüphanelere götürülmeli;
- ◇ Kütüphanede internet bağlantısı olmalı;
- ◇ Kütüphanede bilgisayar bulundurulmalı ve gerekli araştırmaların internetten yapılmasına olanak tanınmalı;
- ◇ Kütüphane daha aktif olmalı;
- ◇ Kütüphane daha uzun süre açık tutulmalı;
- ◇ Öğrenciler kütüphane kullanma konusunda daha heyecanlı ve istekli olmalı;
- ◇ Kütüphaneden sorumlu bir görevli bulunmalı;
- ◇ Kütüphaneye kayıtlı olanlar kütüphane üyeliklerini gururla belli edecek ve arkadaşlarına örnek olarak onları da kütüphane üyeliğine yönlendirecek minik bir rozet takmalı;
- ◇ Okul içerisinde afişler yardımıyla kütüphane tanıtımı ve yönlendirmeler yapılmalı.

Öğrencilerin kütüphaneler kapsamındaki beklentilerine bakıldığında kütüphanelerin gerek fiziki koşulları gerekse kaynakları açısından yetersiz olduğu, öğretmenlerin kütüphane kullandırma konusunda pasif kaldığı, kütüphanelerin kapalı olmasından dolayı kullanılamadığı ve sürekli bir personelin bulunmaması temel sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonuçları her ne kadar Türkiye genelinde tüm okul kütüphanelerini kapsayıcı nitelikte olmasa da, bu sonuçlar okul kütüphanelerinde yaşanan ve yaşanması muhtemel durumları ortaya koyar niteliktedir.

İlkokul ve ortaokul dönemi, bireyde bir takım farkındalıkların ve alışkanlıkların oluşturulabilmesi için önemli dönemlerdir. Kütüphane kullanma ve kitap okuma alışkanlıklarının öğrencilere bu dönemlerde kazandırılabilceğı göz önüne alındığında kütüphanelerin de bu ihtiyaca karşılık verebilecek durumda olması ve öğretmenlerin de bu konuda sorumluluk sahibi olmaları gerektiğı ön plana çıkmaktadır. Tüm bulgular ışığında araştırmamızdan elde edilen sonuçları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Her iki okulda anketimize katılan öğrencilerin yarısından fazlası okul kütüphanelerini kullanmadıklarını belirtmişlerdir.
2. Öğrencilerin kütüphane kullanma alışkanlığı kazanmasında büyük ölçüde kendi istekleri etkili olmaktadır.
3. Kütüphane kullanma alışkanlığı kazanamamanın önemli nedeni olarak “öğretmenlerin öğrencileri kütüphane kullanma konusunda yeterince yönlendirmedikleri” ortaya çıkmıştır.
4. Öğrencilerin üçte ikisinden fazlası ödevlerini yaparken kütüphaneden hiç faydalanmadıklarını ifade etmişlerdir.
5. Öğrencilerin yaklaşık dörtte birine göre kütüphanelerin varlığı ile yokluğu, kendileri için bir anlam ifade etmemektedir.
6. Öğrenciler genel olarak kitap okuma alışkanlığı kazanamamışlardır.
7. Kütüphaneye üye olan öğrenciler bu kararı kütüphanelerin kendileri için yararlı olacağını düşünerek aldıklarını belirtmişlerdir.
8. Kütüphaneye üye olmayanlar ise bunun sebebini şimdiye kadar kütüphaneye hiç ihtiyaç duymamalarına bağlamışlardır.
9. Öğrencilerin %60'ı öğretmenlerinin kendilerini kütüphane kullanma konusunda yönlendirmediğini belirtmiştir.

Okul kütüphanelerinin daha işlevsel bir hale getirilebilmesi için, temelde araştırma sonuçlarımız göz önünde bulundurularak aşağıdaki çözüm önerileri geliştirilmiştir:

1. Okul kütüphanelerinin işlevselliğı açısından okullarda kütüphanecilerin görevlendirilmesi esastır.
2. Okul kütüphanelerinde kütüphanecilerin görevlendirilmesinin mümkün olmadığı durumlarda öğretmenlerin nöbetçilik usulüne uygun olarak bu görevi yürütmesi gerekmektedir.
3. Kütüphanelerin öğrencilerin gereksinimlerini karşılayabilmek adına sürekli açık tutulması önemlidir. Bu sayede çocuklar tenefüslerde ve yemek aralarında kütüphaneden özgürce faydalanabilme fırsatı bulacaklardır. Öğrencilerin boş zamanı daha verimli değerlendirmeleri adına kütüphaneden her an faydalanabilir olmaları öğrencilerin boş zaman yönetimi becerilerini geliştirmeleri açısından oldukça önemlidir.

4. Öğrencilerin aradığı bilgiye kolayca erişimlerini sağlayabilecekleri temel kaynaklara raflarda yer verilmesi kütüphane kullanımını artırıcı faktörler arasında sayılabilir. Bu sayede öğrenci aradığı bilgiye eriştiğinde kütüphaneye ısınması ve kütüphane kullanma alışkanlığını pekiştirilmesi daha mümkün olacaktır. Aksi takdirde, aradığı kaynağı bulamayan ya da kaynakların yetersiz olduğunu algılayan öğrencide kütüphaneye karşı ön yargı oluşması muhtemeldir. Bu doğrultuda, öğrencilerin ihtiyaçlarını belirleyebilmek adına zaman zaman öğrencilere anketler uygulanarak kütüphane memnuniyetleri ve kütüphanede bulunmasını istedikleri kaynakların neler olduğunu saptamaya yönelik tedbirler alınması yararlı olacaktır.
5. Kütüphanelerin kullanımında konforun ve kullanılabilirliğin göz önünde bulundurulması öğrencileri kütüphaneye çekmenin bir diğer önemli yöntemidir. Hiç kuşkusuz öğrenci kendisini diğer öğrencileri rahatsız etmemek kaydıyla ne kadar özgür hissederse kütüphanenin aslında kendisi için düzenlenmiş, kendisi için faydalı olan bir bölüm olduğunu kavrayacaktır.
6. Kütüphanenin temizliğine, düzenine ve kullanımına özen gösterilmesi gerekmektedir. Çünkü bakımsız bir kütüphanenin öğrenci gözünde değeri düşecek ve dolayısıyla öğrencilerin kütüphane kavramına karşı duyduğu saygı da azalacaktır. Bu yüzden okullarda çalışan temizlik görevlilerinin kütüphaneleri özenle temizlemeleri gerekmektedir. Ayrıca kütüphanelerin düzenlenmesi konusuna da özen gösterilerek, kütüphanelerin depo olarak kullanılmamasına da dikkat edilmelidir.
7. Okul kütüphanesi kullanıcılarının isteklerine, önerilerine ve beklentilerine yer vermelidir. Böylece öğrenci, öğretmen ve okul personeli de olsa, her kullanıcının okul kütüphanesini benimsemesi, orada kendi beklentilerinden parçalar bulabilmesi ve gelişime katkılar sağladığını hissetmesine önem verilmelidir.

Öğretmenler, kitap okuma ve kütüphane kullanma bilincine ne kadar sahip olursa, yetiştirecekleri öğrenciler de bilgi toplumuna giden yolda iyi birer vatandaş ve bilgi kullanıcısı olma fırsatı yakalayacaklardır. Ortaöğretim düzeyinde kütüphane kullanımına öğretmenlerin kişisel gayretleri ve destekleri işlevsellik kazandıracaktır. Ortaöğretim programlarında okul kütüphanelerinin hem öğretmenler hem de öğrenciler tarafından kullanılması gerektiğine vurgu yapılması önem kazanmaktadır. Araştırma sonuçlarımız öğrencilerin okul kütüphanesi kullanımında öğretmenlerin önemini ortaya çıkartmıştır. Öğrencilerin, hayatlarının büyük bir kısmını önce aileleri, ardından da eğitim kurumları içerisinde arkadaşları ve öğretmenleriyle geçirdikleri göz önünde bulundurulursa, öğretmenlerin öğrencilere kütüphane kullanma alışkanlığı kazandırılmasında rol oynayan en önemli etkenler arasında bulunacağı anlaşılabacaktır.

Kaynakça

- Alpay, M. (1989). *Türkiye’de ve Almanya Federal Cumhuriyeti’nde gençlere yönelik kütüphane hizmetleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Arıcan, S. ve Yılmaz, B. (2010). 100 temel eser uygulamasının öğrencilerin okuma alışkanlıklarına etkisi ve bu uygulamada kütüphanelerin rolü konusunda öğretmen görüşleri. *Türk Kütüphaneciliği*, 24 (3), 495-518.
- Bacı, A. (2012). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlıkları, kütüphane kullanma sıklıkları ve okumaya yönelik tutumlarının incelenmesi. *Turkish Studies*, 7 (4), 965-985.
- Booth, H. ve Jensen, K. (Eds.) (2014). *The whole library handbook: Teen services*. Chicago: ALA.
- Çingir, H. (1990). *Örnekleme kuramı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları.
- Demir, N. K. (t.y.) *Okul kütüphanesi ve nitelikli kütüphane kullanımı sağlayan bir program: Uluslararası bakalorya diploma programı*. 26.04.2014 tarihinde <http://www.okulkutuphanecileri.org/dosyalar/bildiriler/demir-kutuphaneibprog.pdf> adresinden erişildi.
- Dengiz, A. Ş., Yılmaz, B. (2007). 2004 İlköğretim programında okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıklarına ilişkin öğretmen görüşleri. *Bilgi Dünyası*, 8 (2), 203-229.
- IFLA/ UNESCO Okul Kütüphanesi Bildirgesi (t.y.). Çev: İnci Önal. 22.03.2014 tarihinde http://www.kutuphaneci.org.tr/images/stories/icerik/yayinlar/okul_kutuphanesi_bildirgesi.pdf adresinden erişildi.
- Kurbanoğlu, S. (2010). Bilgi okuryazarlığı: Kavramsal bir analiz. *Türk Kütüphaneciliği*, 24 (4), 723-747.
- La Marca, S., Hardinge, S. ve Pucius, L. (2011). *Reading opens all doors: An integrated reading program at Genazzano FCJ College, Australia*. Berlin: De Gruyter Saur.
- Newman, L., Le Cordeur, M. (2014). Opvoeders se perspektiewe rakende die gebruik van die leesperiode en skoolbiblioteke in geselekteerde skole in die Noord-Kaap / Perspectives of teachers regarding the use of the reading period and school libraries in selected schools in the Northern Cape. *Tydskrif vir Geesteswetenskappe*, 54 (4). 805-819.
- Okul Kütüphanecileri Derneği. (2014a). *Devlet okullarında gerçekleştirilen kütüphane çalışmaları*. 04.05.2014 tarihinde <http://okulkutuphanecileri.org/dosyalar/bildiriler/erduran-devletokullari.pdf> adresinde erişildi.
- Okul Kütüphanecileri Derneği. (2014b). *Okuma alışkanlığı kazandırılmasında okul kütüphanesi/ kütüphanecisi ve yayıncı işbirliğinin etkileri nelerdir?* 04.05.2014 tarihinde <http://okulkutuphanecileri.org/dosyalar/bildiriler/yilmaz-okuma-alkanligi.pdf> adresinden erişildi.
- Önal, H. İnci (2005). New developments on the Turkish school library scene. *Journal of Librarianship and Information Science*, 37 (3), 141-151.
- Önal, H. İ. (1985). *Türkiye’de okul kütüphanelerinin yönetimi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Önal, H. İ. ve Ekici, S. (2012). Okul kütüphanecilerinin görüşlerine göre okul kültürü değerlendirmesi. *Bilgi Dünyası*, 13 (1), 138-164.

- Önal, H. İ. ve Topçu, Ö. Ş. (2013). Eğitimi gerçekleştirmek: Öğretim programlarında okul kütüphanelerinin yeri. *Bilgi Dünyası*, 14 (2), 306-328.
- Repmán, J. ve Dickinson, G. K. (Eds.) (2007). *School library management*. Columbus: Linworth Books.
- Şahin, A., İşcan, A., Maden, S. (2009). İlköğretim öğrencilerinin okul kütüphaneleri ve sınıf kitaplıklarını kullanma durumları (Erzurum ili örneği). *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (2), 1-12.
- Şirin, H. (2005). Öğrencilerin sosyal sorumluluklarının geliştirilmesinde öğretmenlerin rolü. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25 (1), 301-316.
- Taşdemir, M. (2000). *Birleştirilmiş sınıflarda öğretim*. Ankara: Ocak Yayınları.
- TÜİK. (2014). *Eğitim istatistikleri*. 13.05.2014 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> adresinden erişildi.
- Yağcı, Y. (2007). Çocuk ve gençlerin kitaba ulaşmasındaki köprüler. *Türk Kütüphaneciliği*, 21 (1), 62-71.
- Yılmaz, B. (2000a). Viyana ilkokullarında okuyan Türk öğrencilerin okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıkları üzerine bir araştırma. *Bilgi Dünyası*, 1 (2), 280-306.
- Yılmaz, B. (2000b). Çok kültürlü toplumlarda etnik azınlık çocuklarının okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıkları. *Türk Kütüphaneciliği*, 14 (4), 451-465.

